

УДК:
324:338.2(497.11)“2012”

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIV) XI, vol=32
Бр. 2 / 2012.
стр. 339-362.

*Владан Станковић**
Институт за политичке студије Београд

ИЗБОРИ 2012. И ПОЛИТИКА РАЗВОЈНЕ ЕКОНОМИЈЕ**

Сажетак

Овај рад се позабавио размерама деструкције погрешно постављеног модела развоја. Ради се заправо о безконцепцијском стању развоја или стихијском развоју (нео)либералне економије. У таквом моделу развој је тек последица: низ стицаја прираста, коме тек доприноси успешно пословање предузетника и обртника на тржишту. Овакав модел развоја је идеалнотипски, могућ али тек посредан, и у конкретном случају често недостижан. Ако узмемо у обзир и окружење у коме живимо – сасвим слободно, немогућ! Удар на животни стандард, беда и немаштина, међутим, траже решења за горуће свакодневне проблеме: запошљавања, лечења, социјалне заштите, стамбене и демографске политике... Понуђена решења која нам се нуде: да чекамо да нам политичари прибаве стране директне инвестиције, или да сами правимо у својим пребивалиштима мале производне погоне делују гротескно. У тим идејама и тим политичким порукама не видимо само покушај манипулације неспособних политичара, него и сву немоћ да се ишта промени, и што је најгоре сурови покушај да се некако неиздрживо стање очува. И заиста коме све смета један посве нови приступ економисања који би зарад развоја морао да мења све: од редистрибуције политичких моћи до својинских односа у нашем друштву? Аутор је у овом раду применио читав спектар социолошких, економских, политиколо-

* Истраживач сарадник, Институт за политичке студије, Београд

** Рад је реализован у оквиру пројекта бр. 179009 Института за политичке студије Београд, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

шких и правних метода, а конкретан циљ истражи-вања усмерио на изнајавење мера развојне политике које би једно друштво у транзицији усмерио према: економском расту, институционалној трансформацији, јачању институција, подизању националне привреде, демографском расту...

Кључне речи: развој, развојни капацитети, институције, политика, економија, друштво

(Овај научни рад последица је дугогодишњих истражи-вања аутора у области утицаја различитих концепција развоја друштва на показатеље друштвеног развоја. Важност рада исказује се у давању битних доприноса јачању демократских и националних капацитета земље подстицањем свеопштег привредног развоја Србије те указивањем на недостатке тренутних концепција развоја, и нуђење оних предлога мера које би за циљ имале ојачавање развојних потенцијала земље. Свеопште јачање развојних капацитета друштва у директној је вези са јачањем и демократских и националних институција, те је ова тема од велике важности и за Пројекат на коме се истраживање спроводи. У својој основној хипотези аутор предпоставља економске и развојне чиниоце културолошким, као основним мотивационим импулсима друштвене покретљивости,¹⁾ који тек кумулацијом активности (синергијом) могу да доведу до: друштвеног раста, повећања животног стандарда и бољег квалитета живота.²⁾)

1) О значају и улози мотивације на друштвену покретљивост пише и наш истакнути социолог развоја Љубиша Митровић. Тако нпр: “Дакле, друштва нису пуки или волунтаристички производ, већ резултат узајамног деловања (акције) људи наспрам природе и међусобно.” (Љубиша Митровић, “Теоријске контраверзе о односу традиције и модернизације у савременој социолошкој литератури и њихово место у стратегијама развоја постсоцијалистичких друштава и идентитарној култури балканских народа”, Зборник радова – *Традиција, модернизација, идентитети – место традиције и модернизације у различитим концепцијама и стратегијама развоја у транзицији*, Филозофски факултет, Ниш, 2011, стр. 8)

2) Тако нпр. професор Слободан Комазец готово да изједначава економски и друштвени развој тврдећи да је “ekonomski razvoj u osnovi višedimenzionalan proces, što zahteva u ekonomskoj analizi uzimanje u obzir i društvenih, ekonomskih, socijalnih, strukturnih i drugih promena u određenom vremenskom intervalu, i to kompleksno u njihovom uzajamnom delovanju.” (Slobodan Komazec, Žarko Ristić: *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*, Viša poslovna škola, Beograd, 2000, str. 127)

СТИХИЈСКИ КОНЦЕПТ ПОЛИТИКЕ РАЗВОЈА – (НЕО)ЛИБЕРАЛИЗАМ

Неолиберални концепт политике друштвеног и економског развоја своју суштину проналази у слободарској идеологији: аутономије приватности, из које су (нешто касније) настали основни постулати политичког либерализма: неприкосновеност приватног облика својине, слободна иницијатива (у привреди и друштву) и правна једнакост свих. Из формалне једнакости касније је произашло политичко представништво (најпре само) пореских обвезника, а из аутономије приватности заштита људских и још касније мањинских права (без настојања да се као цивилизацијска тековина уврсте и тзв. *социјална права*).³⁾ Политички либерализам тако је требао да представља општи онтолошки, епистемолошки и политички оквир модерног доба, а у односима друштвене моћи показао се као идеологија буржоазије, теоријско оправдање обртника и плутократа да на основу имовинске (пре)моћи и монетарне обртне манипулације новчаним ресурсима (често и без покрића) узурпирају право на доношење политичких одлука како би друштвени развој усмерили према својим класним интересима.

Када је о економском либерализму реч онда се он своди на поставке класичара Рикарда и Смита. За Адама Смита суштина свег живог и неживог лежи у слободи, а она се у друштву остварује кроз слободу привређивања или предузимања таквих лукративних активности које су ван било каквог домаћаја државних пипака.⁴⁾ Инсистира се на слободи приватне иницијативе, те се од сваког појединца очекује да своју личност саобрази са улогом предузетника.⁵⁾ Смит се тако ослања на тезу о минималној држави – држави услужном сервису – а било каква развојна политика не би постојала ван стихијског процвата појединачних економија предузетника-на-тржишту. Развој се овде одиграва спонтано, стихијски

3) Milan Matić, *Liberalizam, populizam i demokratija*, Službeni list SRJ, Beograd, 2002, str. 35: “Poštovanje prava manjina od većine, saglasnost i ugovorno (slobodno, dobrovoljno) izražavanje volja i zasnivanje uzajamnih prava i obaveza, reprezentacija i konstitucionalizam, pravna i politička jednakost...”

4) Branislav Šoškić, “Adam Smit”, *Iz istorije građanske ekonomske misli*: 7-44, Ciklus predavanja, Beograd, 1955, str. 8. “... ekonomska sloboda, najšira u svim pravcima, sloboda lične inicijative, bez ikakvog mešanja sa strane, bez ikakvog regulisanja ekonomskog života.”

5) Саображење са улогом предузетника има и своје метафизичко, религијско оправдање које проналазимо у библијском предању протестантског старозаветног ревизионизма о коме је писао још Макс Вебер. (Тако нпр: Max Weber, *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, str. 48-50)

и кумулативно... У складу са класичном економском школом Давид Рикардо је оштар противник не само државног интервенционизма у сфери привређивања, већ и било каквих државних монопола, па у тржишту види регулатора за уклањање мање продуктивних, неодлучних и неспособних.⁶⁾ Тако је успостављена теорија социјалног дарвинизма или *предаторска економија* према којој јачи гутају слабије, а сви се заједно до краја живота боре за преживљавање.⁷⁾ «Екстремна концентрација финансијске моћи, дерегулисана тржишта и апсолутна владавина новца јесте то што одликује ултралиберализам.»⁸⁾

Савремена верзија либерализма, и његова економска појавна форма – неолиберализам, базиран је на основним постулатима *Чикашке школе* која је фундирала неколико основних праваца политика развоја: минимална држава и дерегулација кроз дисперзију политичке моћи, тржиште и слобода предузимања, економски (и развојно) пасивна држава којој је наметнута функција кишобрана економократије и монетарократије, рестриктивна пореска политика, таксативна социјална заштита без социјалне политике (обухвата само најужи слој убогих и пословно неспособних), рестриктивна монетарна политика...⁹⁾ Нешто касније унификован је образац развоја неразвијених и земаља у развоју. Земље које траже средства од Међународног монетарног фонда и Светске банке (по нешто повољнијим кредитним трансшама од кредита комерцијалних банака), у том случају морају се обавезати на примену тзв. *Вашигтонског консензуса* који у начелу предвиђа следеће политичко-економске акције у циљу развоја: стабилизација, приватизација, либерализација.¹⁰⁾ У пракси то изгледа тако што се најпре домаћа валута *стабилизује* рестриктивном монетарном политиком

6) David Ricardo, John Ramsay McCulloch: *The works of David Ricardo – with a notice of the life and writings of the author*, Murray, 1871, p. 150.

7) Тако нпр у: Ellen Frankel Paul, *Liberalism and the economic order*, vol.10, Cambridge University Press, New York, 1993, p. 86-87.

8) Slobodan Komazec: *Izgubljene bitke stabilizacije i razvoja na pogrešnoj strategiji*, Beograd, 2008, str. 165.

9) Miomir Jakšić, Bojan Dimitrijević, Nikola Fabris, Aleksandra Prašević: *Savremena makroekonomska misao*, Ћигаја, Beograd, 2001, str. 53.

10) Десет основних ставова *Вашигтонског консензуса* су: 1. Дефицит буџета не сме да буде велики; 2. Приоритети у државним расходима треба да иду на сфере са већим ефектима; 3. Потребно је ширити пореску основицу; 4. Финансијска либерализација путем тржишних каматних стопа; 5. Јединствени девизни курс; 6. Либерализација трговине; 7. Директне иностране инвестиције; 8. Приватизација; 9. Деререгулација; 10. Право власништва; (Ово и у: Јован Душанић, *Washington consensus – кодификовани програм економског неоколонијализма*, Нова Европа, Beograd, 2007, стр. 34-35)

(ниска инфлација и недостатак домаћег новца на тржишту); потом се спроводи *насилна приватизација* где долази до радикалне промене својинских односа до отуђења имовине из домаћих извора у стране руке; и коначно се *либерализује* тржиште тако што се укидају царине на увоз иностране робе. У следећим практичним фазама следи: *дерегулација* (умишљајно повлачење правне регулативе из привредних и финансијских токова), потом *либерализација цена* увођењем тржишних цена које диктира глобална економија чиме долази до повећања цена основних потрошачких деривата (хране, лекова, енергената, станарина, одеће и обуће, школских помагала...), и коначно у завршној етапи се врши тзв. *монетарни удар* чиме се обезвређује домаћа валута. Зараде тада постају бесмислено мале, а куповна моћ становништва је сведена на економску беду. Тако *Вашигтонска сагласност* постаје јако средство глобализовања и слабљења па чак и нестанка националних економија, али и начин брзе промене својинских односа и претварања друштвених слојева у тешко проходне класе.¹¹⁾

Када је реч о «домаћим неолибералима» ваља истаћи да су њихова учења базирана на поприлично анахроној рецептури критике давно превазиђеног посткејнијанизма (критика монопола, државне интервенције, јавне потрошње...).¹²⁾ Домаћи (нео)либерални економисти целој доктрини дају идеолошки дискурс залагањем за докидањем остатка остатака социјализма. Они чак иду толико далеко да траже измену вредносних антиципација народа у коме живе.¹³⁾ У

11) Ево шта о последицама деловања ММФ на националну привреду каже Зоран Грубишић: “ММФ је тај који, путем политике условљавања земаља у развоју намеће либерализацију тржишта капитала, која затим треба да омогући лак и неометан улазак великих транснационалних компанија на тржишта неразвијених земаља.” (Вишња Станчић, Зоран Грубишић: “Неолиберализам и политика условљавања ММФ-а”, *Политичка ревија*, 4/2011:259-276, Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр. 262)

12) Искривљена тумачења посткејнијанизма према коме су за све криви монополи који су сада од државних постали приватни, те да би “деконцентрација власништва привредних система” (ваљда привредних субјеката!, прим В.С) решила све бриге транзиционог друштва у Србији видљива је у радовима (нео)либерала из групације *Каталаксија*. Они и даље непоколебљиво верују да је развој могућ тек посредно и стихијски управо преко деконцетрисаног мноштва предузетника, без узимања у обзир било каквих ванекономско-инжењерских детерминизама који нам указују на особености културног круга у коме живимо и непредузетнички карактер овдашње популације. (Видети у: Александар Новаковић, Андреј Станимировић, “Српска држава благостања у вртлогу неуспешне транзиције”, *Политичка ревија*, 4/2011: 133-153, Институт за политичке студије, Београд, 2011)

13) Ево шта о томе каже неолиберални гуру проф. Љубомир Маџар: “Брига о човеку... је супротно филозофији за коју се верује да влада Западом, међу чије основне постулате спада и то да појединци самостално трагају за сопственом срећом, а задатак је власти и државе да осигурају услове у којима их у тој индивидуалној потражи за срећом нико

свом политичком прилазу макроекономском управљању догматски се држе следећих начела:

- бесомучно залагање за *тоталну приватизацију* чак и тзв. стратешких јавних предузећа (НИС, ЈАТ, ТЕЛЕКОМ и сл);¹⁴⁾
- *економија понуде на место економије тражње* стимулисањем оних који поседују капитал. Капитал је постао све: њему се угађа, прихватају се све форме капитала, форсира се шпекулативни капитал и сл. Рекло би се никада више приче о привлачењу капитала, а никада мање капитала. “Држава благостања постаје држава предузетника”.¹⁵⁾
- *минимално мешање државе у производне токове* под утицајем неокласичне школе рационалних очекивања у којој се макроекономско управљање преводи у микроекономску перспективу тзв. *стварања амбијента за инвестирање*.¹⁶⁾
- *деиндустријализација земље* кроз процес претакања капитала масовном и некритичком приватизацијом друштвено-државне својине радника у приватну својину власника капитала, и кроз заснивање малих и средњих предузећа.¹⁷⁾ Производња новостворених вредности постаје нешто еластичнија и адаптивнија, али значајно опада, јер мала и средња предузећа нису у стању ни да се примакну-ту обиму ранијег индустријског раста.¹⁸⁾

неће ометати.” (Љубомир Мацар: *Искушења економске политике у Србији*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 207)

- 14) Тако један од најрадикалнијих заговорника тржишног фундаментализма, професор на Економском факултету у Београду, Даница Поповић каже: “И ништа се неће променити, све док ЕПС, НИС, ЈАТ и сви остали остану у државној својини, све ће остати исто.” (Даница Поповић, *Економија здравог разума*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 73) “(...) кључ свих проблема српске привреде лежи у још не дирнутом сектору великих друштвених и јавних предузећа и да је без радикалног реза у тој области Србија осуђена на велику и растућу незапосленост и безнађе.” (*Ibidem*, стр. 99)
- 15) “Država i крупni kapital se integrišu, odnosno interesno povezuju.” (Slobodan Komazec, *Neoliberalizam, privatizacija i finansijski kapital*, Čigoja štampa, Beograd, 2004, str. 458) “Država osigurava крупnom kapitalu tržišta, odgovarajuću makroekonomsku politiku, olakšice, preferencije, sigurnost ulaganja i dr. dok kapital osigurava državnoj administraciji visoke javne prihode, izmenu strukture rashoda i stalni budžetski deficit.” (*Ibidem*, str. 458-petiti)
- 16) Било каква државна интервенција овде је унапред-задато забрањена, јер може да наруши баланс на микроекономском нивоу привредноинтересног са-одношења. (Preston Miller, *The Rational expectations revolution – readings from the front line*, MIT Press, 1994, p. 41)
- 17) Ваља истаћи да: “Sa aspekta ekonomske efikasnosti strano ulaganje se analizira kroz smanjenje troškova proizvodnju angažovanjem jeftine radne snage. I naša zemlja, poput većine zemalja u tranziciji, ima relativno obučenu i kvalifikovanu radnu snagu sa apsolutno niskom nadnicom. To je čini veoma primamljivom za strana ulaganja...” (Nenad Avramović: *Strana direktna ulaganja i tranzicija*, Zadužbina Anderejević, Beograd, 2006, str. 77)
- 18) И не само то. Средња, а нарочито “mala preduzeća imaju nedovoljne resurse i potencijale da na duži rok izdrže nestabilnost sve konkurentnijeg tržišta.” (Dragan Radović, Živorad

- свеопште присуство *критике државних монопола*, уз уздржанију критику комерцијалних монопола приватних предузећа.¹⁹⁾
- под изговором конкурентности јавни сектор се преводи на комерцијално-предузетнички сектор увођењем тзв. *услужних сервиса грађана*. Долази до масовног отпуштања радника, а квалитет услуга опада.²⁰⁾

СТУДИЈА СЛУЧАЈА ИЛИ У ЧЕМУ СЕ СВЕ ОГЛЕДА ДЕСТРУКЦИЈА ПОЛИТИКЕ СТИХИЈСКОГ РАЗВОЈА (НЕО)ЛИБЕРАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ?

Примена *шок-терапије*, основних начела неокласичара (монетариста и школе рационалних очекивања) и дословно поступање сходно упутствима Вашингтонског консензуса доводи до следећег сценарија:

1. Најпре се спроводи приватизација или превођење власништва.²¹⁾ Она изазива одлив капитала. Гасе се предузећа; затварају фабрике; отпуштају или пензионишу радници.

2. По опробаном сценарију уклања се домаћи банкарски сектор.²²⁾ С почетка се форсира јавна потрошња стамбеним и потрошачким кредитима обезбеђеним јаком валутном клаузулом.

3. Производња замире. Нема новостворених вредности на тржишту. Роба (реална, финансијска, па чак и најамна) се увози. Пензиони фонд због прилива пензионера пуца. Терет пензионог фонда тада пада на буџет.

Milić, Branka Radović: "Križa ekonomije malog preduzeća i strategije опоравка", *Međunarodna naučna konferencija – MENAGEMENT 2010*, Kruševac, 2010, str. 460)

- 19) Тако нпр. (нео)либерал Мирослав Прокопијевић оптужује: "Država je pod uticajem interesnih grupa znatno proširila svoje nadležnosti, a proširenje se ogleda u direktnom učešću države na tržištu (državno vlasništvo), nepotrebnoj monopolizaciji mnogih roba i usluga (distribuciji struje, pošta, telekomunikacije, obrazovanje), nizu subvencija (stanovanje, ishrana siromašnijih, subvencije farmerima, kamiondžijama), nepotrebnih regulacija (lekari i medicinske usluge). Takvim intervencijama država preuzima poslove koje privatne firme mogu da obavljaju znatno efikasnije." (Miroslav Prokopijević, *Konstitucionalna ekonomija*, €-Press, Beograd, 2000, str. 312)
- 20) Slobodan Komazec: *Neoliberalizam, privatizacija i finansijski kapital*, Čigoja štampa, Beograd, 2004, str. 459.
- 21) Спроводи се тзв. *аутсајдерска приватизација*, која има за полазиште либералну идеју да је "ozdravljenje privrede moguće samo kroz priliv svežeg kapitala i putem poštovanja oštre tržišne konkurencije." (Nenad Avramović: *Strana direktna ulaganja i tranzicija*, Zadužbina Anderejević, Beograd, 2006, str. 90)
- 22) Јован Б. Душанић: *Беоарска економија*, Београдска пословна школа, Београд, 2008, стр.43. и даље

4. Буџет је пренапучен. Буџетски дефицит стрмоглаво расте. Власт која је угасила производњу, која се ослања на слабашну и недовољну (нео)либералну стихијску привреду, спас тражи у новим задуживањима, како би одржала социјални мир, и намирила уставом загарантована права својих корисника.²³⁾ Увоз је неконтролисан. Извоза нема, не толико због прецењене вредности националне валуте, колико због угашене производње. Власници капитала су покуповали фабрике буд-зашто, отпустили раднике, и препродали имовину или је преточили у грађевинско земљиште. На тај начин омогућили су продор страних роба на домаће тржиште.

5. На тржишту рада су милиони незапослених. Фабрике родитеља су погашене: родитељи су на пензијама, деца на улицама – деца и ако раде крећу се понајвише у зони сиве економије.²⁴⁾ Наплата пореза је неефикасна. Не постоји легална контрола праћења токова новца.

6. Сада је друштво доведено у такву ситуацију да је производња на минимуму, а да вештачки напумпана јавна потрошња доводи до депресијације националне валуте. Долази до монетарног удара. Корисници кредита су у огромном финансијском проблему јер домаћа валута у којој примају фиксне плате нагло пада, па је све теже отплаћивати девизне рате кредита. Долази до кумулације кредитно-несолвентних платиша, па банке полако повлаче средства са домаћег тржишта.

7. Појављују се “спасиоци” који нуде решење. То су “експерти” који нуде смањење јавне потрошње. Смањење иде кроз додатна отпуштања радника, и додатну приватизацију. Сада је незапослених и неколико милиона... Буџет није у стању да сервисира основне обавезе из престајања загарантованих Уставом: радикално се смањују или неисплаћују пензије, смањују се плате, продужава се радни стаж...

8. Врши се тзв. *реформа пореског система*. Порези на некретнине неиздрживо расту, долази до стрмоглавог пада цена некретнина, јер порески обвезници нису у могућности да плате порез који им намеће држава како би напунила буџет. Нагло расте лична

23) “Realni kapital preduzeća se stavlja u ruke finansijske oligarhije, a stanovništvo privremeno preko budžeta smiruje.” (Slobodan Komazec: *Izgubljene bitke stabilizacije i razvoja na pogrešnoj strategiji*, Beograd, 2008, str. 54)

24) Тако нпр. у Србији “... u stvaranju BDP dominira tercijarni sektor (62,8% u 2006. godini).” (Branko Mihailović, Vesna Paraušić, Zoran Simonović: *Analiza faktora poslovnog ambijenta Srbije u završnoj fazi ekonomske tranzicije*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, 2007, str. 51)

задуженост становништва, чак и оних који се никада нису задуживали. Читавом становништву се намећу ланци дужничког ропства.

9. Истовремено, квалитет живота нагло пада. Настају социјални немири и хаос на улицама. Тражи се оставка владе. Решења као да нема. Намеће се технократска власт иностране банкарократије. Земљом се сада потпуно диригује споља.

У читавој овој причи, ваља то истаћи, заједно у спрези делују: домаћи капиталисти (тзв. *тајкуни*) и инострани банкарски шпекуланти, политичари на власти (уз саучесништво и оних у опозицији), неолиберална интелигенција, и страни политички и економски центри моћи, који заправо диригују читавим сценаријем. У послу непосредно учествују политичари из политичких странака који у партократском политичком миљеу нису ништа друго до агенти утицаја који као своје подизвођаче ангажују домаће “економске стручњаке”. У том страначком поступку врши се препакивање (нео)либералних “експерата” из једне странке у другу. Када се једни исцрпе, и када их се мњење засити, пристижу нови, одморни резервни играчи са клупе, који настављају да носе штафету у маратону наметнуте стихијске економије. Стиче се утисак да ти тзв. “стручњаци” могу бити све од интернационалиста до екстремних националиста – оно у шта не смеју да дирају јесте фетиш (нео)либералне економије и приватног власништва обртника и плутократа.²⁵⁾ Отуда и не чуди што економски програми свих најважнијих политичких странака у Србији личе као јаје јајету. Немогуће је да је баш толика безидејност страначких вођстава! Шта је по среди?

ИМА ЛИ НАДЕ? – ПОЛИТИКА РАЗВОЈНЕ ЕКОНОМИЈЕ

У старту ваља истаћи да последња фаза погубног дејства неолибералне економије може још увек да буде заустављена. Насупрот кумулативном приступу малих прираста у политици стихијског развоја базиранаог на (нео)либералним начелима: приватизација, дерегулација, деетатизација, тржишни фундаментализам., јавља се политика убрзаног и фокусираног везаног развоја која се ис-

25) Неки либерални мислиоци мишљења су да између либерализма и неолиберализма нема никаквих додирних тачака, и да су чак супростављени. Тако за јастреба либерализма Данијела Цвјетичанина: “Либерални модел нема веза са неолибералним, то је у ствари супротност...” (Милош Обрадовић, “Расправа о неолиберализму”, *Печат*, <http://www.pecat.co.rs/2012/03/rasprava-o-neoliberalizmu/>) Цвјетичанин иде толико далеко да оптужује Вашингтонски споразум да је искривио једну тако племениту идеју као што је економски либерализам неометане воље плутократских поступака (тзв. “језик новца”).

пољава кроз политику развојне економије, где су сви политички, економски и правни капацитети једне земље усмерени само и искључиво ка једном циљу – убрзаном економском расту и пуном друштвеном развоју.²⁶⁾ Мере које стоје пред примењивачима овог модела, у том случају, су неслућених размера.²⁷⁾

Промена развојне парадигме од модела међународног капитала (где се држава ставља у функцију финансијско-шпекулативног капитала) ка моделу развоја националних привреда отпочиње парадигматичном револуцијом у промени власничке структуре. Политика развојне економије умањује значај приватне својине у процесу деприватизације превођењем приватне својине на личну: тамо где се у истој личности стичу радник и власник нема приватне својине. Наместо капитала који је отуђен од рада уводи се социјална функција рада, спајају се рад и капитал, а привредна микроћелија организована је кроз предузеће где радник постаје (су)власник производње у акционарски конципираној подели економско-управљачке моћи (тзв. *партиципативна подела иметка*).²⁸⁾ Радници се мотивишу ка остваривању производног вишка како би га (након намирења обавеза држави) делили међусобно. Истовремено, преиспитивање приватизације има за последицу редистрибуцију политичке и финансијске моћи. Влада проглашава *политику пуне запослености*, тако да држава преузима све развојне капацитете у своје руке како би почела са остваривањем политике пуне запослености. То подразумева мукотрпну изградњу производних ланаца формирањем привредних субјеката у различитим привредним гранама: најпре у инфраструктури, потом у пољопривреди (кооперације, менаџмент за пласман роба на инотржишта и сл), па у индустрији прераде хране, која за себе везује и тзв. лаку индустрију (хемијску и машинску). Временом лака индустрија нараста до потреба за те-

26) Slobodan Komazec, Žarko Ristić: *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*, Viša poslovna škola, Beograd, 2000, str. 121: "Mehanizam i odvajanje procesa ekonomskog rasta na današnjem stepenu razvoja kapitalizma ne može se odvijati pod isključivim delovanjem automatizma tržišta."

27) "Значајну улогу држава мора да има, не само у стварању институционалне инфраструктуре неопходне за ефикасно функционисање тржишне привреде, него и у директном покретању, образовању и усмеравању привредног развоја... (...) Степен улпитања државе у економски живот поједине земље зависи од нивоа њене привредне неразвијености." (Јован Б. Душанић: *Бећарска економија*, Београдска пословна школа, Београд, 2008, стр. 56)

28) Slobodan Komazec: *Neoliberalizam, privatizacija i finansijski kapital*, Čigoja štampa, Beograd, 2004, str. 487: "Konceptiju izgradnje novog sistema treba bazirati na navedenom interesu zaposlenih za kapital i razvoj (budućnost firme), kao i za svoj lični dohodak. Upravljačka razvojna i kontrolna funkcija se konačno spajaju u jednom kolektivu. To je individualno-kolektivna svojina zaposlenih u preduzeću."

шком, војнонаменском и енергетском. Планско подизање привреде подразумева израду и реализацију планских развојних пројеката произашлих из сарадње привреде са научним институтима свих научних струка.²⁹⁾ Држава свакако у и овом моделу подржава развој малих и средњих предузећа, али је то тек један од сегмената развоја.³⁰⁾ Он остаје препуштен тржишту и приватној иницијативи. Приватна иницијатива је стваралачка а не шпекулативна. Домаћи банкарски сектор окренут је у потпуности развоју. Враћа се социјална функција рада кроз повратак хуманом капиталу који укључује: планску стамбену политику, демографску експанзију, бесплатно школовање (уз могућност јавно-приватног партнерства), бесплатни и добро уређени здравствени систем (уз могућност приватне иницијативе), значајна планска улагања у културу, подстицање духовног (научног и уметничког) стваралаштва и сл...

У институционалном смислу политика развојне економије предпоставља усмеравање свих институционалних потенцијала једне државе ка развоју. Ако се класична подела власти стави по страну (законодавна, извршна и судска власт), одмах испод ње се држава и друштво организују према развојним потребама. То подразумева формирање: 1. *Развојне банке*; 2. *Развојног института*; 3. *Факултета за развој*; 4. *Банке кадрова*, и 5. *Дирекције за борбу против корупције и привредног криминала* (као и др. могуће установе које би биле директно предпостављене Влади). Увезана са Централном банком, Развојна банка је финансијско средиште развоја, Развојни институт је “мозак развоја”, Факултет за развој регрутује будуће кадрове у Банку кадрова (планере, менаџере и сл) и оне најелитније у Институт за развој, а Дирекција за борбу против корупције и привредног криминала омогућава искорењење свега што је стихија необузданог тржишта и дерегулације донела са собом. Други слој би сачињавали: *Завод за праћење токова новца и пословне банке*, а трећи *привредни субјекти (и становништво)*. Овај модел показао се као врло ефикасан у многим земљама у развоју, и те је економије са дна развојне лествице подигао на сам врх. Направљен је модел усмереног, окретног и адаптивног (народног)

29) “Један нови синдром, tzv. *menadžersko-agencijski*... не може бити адекватно решење за сложене изазове стратешког мишљења, истраживања и управљања у 21. веку.” (Miodrag Vujošević, “Транзиција и утицај на одрживи развој”, *Moral i ekonomija*: 288-303, Institut društvenih nauka, Beograd, 2008, стр. 299)

30) “Тржишни фактори и конјunktura на светском тржишту, односно коришћење иностраног капитала, могу помоћи и убрзати tempo економског раста, али нису основни фактори трајног дугорочног раста, и не могу одржати тај раст сталним.” (Slobodan Komazec, Žarko Ristić: *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*, Виша пословна школа, Beograd, 2000, стр. 126)

капитализма, који за последицу има развој националних привреда и остваривање економских и социјалних права појединаца, а не фиктивну слободу грађанина, државу капитала, и класно сегрегисано, непроходно, друштво приватних поседника и плутократске олигархије.

ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА У ПРОГРАМИМА И ПРАКСИ ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА У СРБИЈИ

Након студије случаја, сада ћемо приступити анализи садржаја политичких програма шест најважнијих политичких групација у Србији, те изјавама неких од вођа политичких странака у кампањи која тренутно траје (а која је отпочела 12. марта 2012. године). Циљ овог дела истраживања је да укаже на унисоност програма и изјава, и да постави питање: зашто је то тако?

Економска политика и програми политичких странака у Србији

Тренутно доминантна политичка странка у владајућој коалицији, Демократска странка (ДС), не износи детаљан програм економске политике. На основу прокламованих начела у документу који је насловила са: *Програм Демократске странке*³¹⁾ (који је покушала да операционализује и кроз стратегију *СРБИЈА 2020 – Концепт развоја Републике Србије до 2020. године*), Демократска странка износи залагање «за све видове подстицања малих и средњих предузећа, породичног бизниса и локалне привреде.» Ова странка будућност Србије види у «новој економији, која почива на сектору услуга, информатичких технологија и знања.»³²⁾ Истовремено лако је уочљив необично рестриктиван социјални програм неолибералног типа који социјалну политику своди на: «пре свега права на исте шансе и равноправне услове за задовољавање интереса.»³³⁾ Рестриктивност је лако уочљива и по томе што се солидарност схвата као помоћ слабима и немоћнима; људима који су затечени околностима и појединачним несрећама доведени у положај «да имају слабије шансе за постизање успеха у животу.»³⁴⁾ Занимљиво је да Демократска странка на више места истиче по-

31) <http://www.ds.org.rs/dokumenti/ds-program.pdf>

32) *Програм Демократске странке*, стр. 17.

33) *Ibidem*, стр. 10.

34) *Ibidem*

требу за приватизацијом јавних предузећа, као један од основних предуслова «здраве конкуренције».³⁵⁾

Када је реч о њеном највећем ривалу Српској напредној странци (СНС), и ту је уочљива орјентисаност на мала и средња предузећа и ослањање на стране директне инвестиције. У тзв, *Белој књизи* из октобра 2011. године³⁶⁾ наводе се, најпре, државне мере које су, само посредног карактера – у сврху стварања подстицајног амбијента за: коришћење снажних подстицајних мера «за јачање извозног сектора као кључног привредног сектора»,³⁷⁾ подстицање развоја предузетништва,³⁸⁾ проширивање листе «подстицајних мера које ће имати директан утицај на раст запослености, страних и домаћих инвестиција, домаће штедње»,³⁹⁾ стварање «услова за убрзану реиндустријализацију српске привреде»...⁴⁰⁾ Опредељење СНС за дефанзивну политику развоја видљив је и у следећем исказу: «Кључни елемент за развој српске економије јесте стварање повољног амбијента за привлачење инвестиција у секторе производње и извоза, и подизање конкурентности приоритетних сектора.⁴¹⁾ (...) СНС ће створити стабилан пословни амбијент, који у исто време мора бити стимулативан за све економске учеснике.»⁴²⁾ СНС у *Белој књизи* истиче и ово: «Сектор малих и средњих предузећа је најзначајнији фактор у спровођењу привредних реформи. Носилац је иновативности и покретачка снага ревитализације, трансформације и развоја пословне активности привреде. СНС ће се руководити основном инструкцијом ЕУ *Прво мисли о малима*.»⁴³⁾

И политички манифест Социјалистичке партије Србије (СПС)⁴⁴⁾ битно одудара од предходних приступа економској поли-

35) Тако нпр: “Држава треба да контролише квалитет услуга, а не да има монопол на јавни сервис.” (Ibidem, стр. 9)

36) <http://sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf>

37) Српска напредна странка, *Бела књига*, стр. 19.

38) *Ibidem*

39) *Ibidem*, стр. 22.

40) *Ibidem*, стр. 25-26.

41) Ретко ко, чак и у нашој научној литератури, истиче слабости политике привлачења страних директних инвестиција (SDI). Тако мало ко упозорава да власници SDI, ипак, запошљавају становништво и плаћају порез држави у којој послују (он је најчешће стимулативан и врло низак), али мало ко истиче и да власник капитала најчешће у готово целокупном обиму профит износи из земље. (Нешто врло мало о томе у: Dušan Baničević, Vladimir Vasić, “Strane direktne investicije (SDI) u procesu tranzicije i razvoja s posebnim osvrtom na Srbiju”, *Finansije*, 1-6/2006, Beograd, 2006, str. 21)

42) Српска напредна странка, *Бела књига*, стр. 33.

43) *Ibidem*, стр. 27.

44) <http://sps.org.rs/Dokumenta/PROGRAM%20SPS.pdf>

тици, и сада се своди тек на класичне мере социјалдемократског интервенционизма у тржишни конципираним економијама класичног типа. Тако *Програм СПС-а из 2010. године* овај приступ оправдава следећим инструментално-вредносним усмерењима: «незапослени радници имају највећу одговорност за проналажење посла на тржишту рада.»⁴⁵⁾ СПС ово опредељење потврђује и следећим императивним залагањем: «Највећи значај за остварење пуне запослености на коме ће инсистирати социјалисти имају: директне стране инвестиције, подстицај домаће штедње, развој малих и средњих предузећа, организовање јавних радова,...»⁴⁶⁾

Када је реч о Демократској странци Србије (ДСС), тада је неолиберализам још видљивији, можда и због утицаја стручњака из *Центра за либерално-демократске студије* на председника странке Војислава Коштуницу и страначки врх. Тај ће програм бити дорађен и делимично поправљен *Програмом за реиндустријализацију Србије* пред саме изборе пролећа 2012. године (који до исписивања ових редова још увек није јавно доступан), који би могао да наговести привредни експанзионизам и приступ ближи једној политици развојне економије. Ипак темељни Програм ДСС из 2004. године предвиђа у основи класичне и класичарске смернице либералне економске политике: (1) «Одрживи привредни развој могуће је остварити побољшањем правног и економског амбијента за несметано функционисање слободног тржишта и тржишне утакмице. Предуслов здраве националне привреде су рационализација државног апарата и смањење јавне потрошње.»⁴⁷⁾ (2) «Програме реструктурирања великих предузећа морају пратити програми развоја малих и средњих предузећа.»⁴⁸⁾ Програм ДСС, нажалост, открива и потпуне промашаје у основним поставкама економске политике која се десила са приватизацијом. Тако се нпр. издваја да је: «из приватизационих средстава неопходно попунити пензионе фондове и заштитити интересе старих власника. У процесу приватизације морају се поштовати и обавезе раздужења према иностранству.»⁴⁹⁾ Улагање у развојне перспективе из приватизационих фондова овим су (планом и) програмом једноставно изостављене.

45) Програм СПС-а из 2010. године, стр. 28.

46) *Ibidem*

47) <http://dss.rs/privredni-sistem-i-ekonomska-politika/>

48) *Ibidem*

49) *Ibidem*

Свакако најтранспарентнији (нео)либерални програм има Либерално-демократска партија (ЛДП) Чедомира Јовановића. У програмским одређењима партије Чедомира Јовановића између осталог се наглашава: «ЛДП с поносом истиче да верује у либерализам. Зато што верујемо у слободу појединца, у минималну државу посвећену заштити безбедности људи и сигурности власничких права, као и у слободну трговину и проток људи, капитала и идеја. Верујемо да је примена ових начела и вредности једини начин да се обезбеди брз и трајан економски раст ове земље.» ЛДП истиче жељу да што више људи постане власником капитала.⁵⁰⁾ Ова партија се нескривено залаже и за: економску глобализацију, потпуну домаћу и спољнотрговинску либерализацију и истиче неометану конкурентност као предуслов напретка и економског раста.⁵¹⁾ ЛДП непоколебљиво верује да је друштвени и економски развој могућ у привреди заснованој на стихији тржишта и саморегулацији. У начелима своје економске политике, која је и симболично названа: *Економија без граница*, Јовановић и његови следбеници истичу: «да економски програм примерен XXI веку мора да пође од појединца и његовог окретања самом себи, сопственом знању, труду и умећу, а не од инфантилне и опасне опсесије државом као чаробним штапићем којим се решавају сви наши проблеми. Ми верујемо да је истински патриотизам рећи грађанима да нема више државне касе као гаранције плата, запослења и економског статуса, али и да постоји велика шанса за успех уз много рада, напора и нешто среће. Улога државе није да буде предузетник, преговарач у економским споровима, нити гарант ичијег економског благостања...»⁵²⁾ Приметна је намера твораца овога програма да улогу политике у привредним и економским односима сведу на стихију индивидуалних стремљења појединаца (предузетника) који се могу ослањати искључиво на своје способности (знање, упорност, допадљивост) и алеаторну категорију среће.⁵³⁾ Ово је неуобичајено изразит облик класичног и класичарског економског либерализма Адама Смита и Давида Рикарда.

50) http://www.ldp.rs/o_nama/program/srbija_bez_granica_2008/ekonomija_bez_granica.43.html: "Želimo da što više ljudi postanu vlasnici, bilo kroz štednju, lične penzione račune ili kupovinom akcija na berzi."

51) *Ibidem*

52) *Ibidem*

53) Алеаторна категорија индивидуалне среће видљива је још у раном протестантизму калвинистичког и пуританског деноминалног типа (о коме је писао још Макс Вебер), а правно је кодификована као уставна вредност и уставноправна категорија у преамбули устава САД из 1787. године.

Српска радикална странка (СРС) врло конфузно уређује материју економске политике. Основни програм донет је далеке 2004. године и у њему се уочава талас реприватизације и релиберализације. Радикали програму из 2004. године прилазе из либералне парадигме, па улогу државе у креирању економске политике виде искључиво кроз: «дефинисање нивоа цена преко пореског механизма, система царинске заштите и стварања услова за улагања у областима дефинисаним политиком као приоритети».⁵⁴⁾ Радикали кроз програм више закључују него што се залажу за «реафирмацију тржишног механизма, уз истовремено потискивање државног интервенционизма.»⁵⁵⁾ Они закључују да је «економски императив измена власничке структуре у смислу потпуне приватизације привреде (осим природних монопола телекомуникације, производња и пренос електричне енергије, путна привреда) и сектора од стратешког значаја», и наводе процесе релиберализације, али без јасног става о тим мерама: продаја државне имовине, либерализација привреде, редукција бројних функција државе, потребе смањења буџетског дефицита и државне интервенције, подстицање приватног сектора...⁵⁶⁾ Ипак, негде се назире идеја: «Основна полука развоја тржишних привреда су предузетништво и дозирана улога државе у стварању услова привређивања. Улога државе се пре свега мора огледати у стварању стратегије која обезбеђује привредни раст».⁵⁷⁾ Ипак, касније, радикали се не задржавају на модификованој политици економског либерализма. У допунама програма они сада истичу: «активну државну улогу, којом ће се промовисати оснивање нових, посебно извозних сектора, али и вршити избор стратешких сектора који ће бити замајци привредног развоја и уједно и део решења проблема. Ови сектори морају остати у већинском власништву државе, која ће их помагати и штитити. То укључује делимични увозни протекционизам, субвенције за увоз капиталних добара, преференцијалне кредите, пореске олакшице и друге мере».⁵⁸⁾

Коначно када је реч о Уједињеним регионима Србије (УРС), и странци Г17+, као њеној окосници, онда ваља истаћи залагање за неку врсту социјалног капитализма. Прве реченице Програма Г17+

54) СРС, "Програм", <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf>, 2004, стр. 30.

55) *Ibidem*, стр. 31.

56) *Ibidem*

57) *Ibidem*, стр. 40.

58) http://www.politickiforum.org/dokumenta/15_srs_program.pdf

из 2004. као да збуњују: «Тржишта што више, државе колико мора». ⁵⁹⁾ Иза лепих жеља о: пуној запослености, друштвеној правди и егзистенцијалној сигурности, те о равномерно распоређеном националном богатству, и јаком социјалном компонентом, иде трактат о предузетничком духу и слободној конкуренцији. ⁶⁰⁾ Даље се наглашава: «Ми ћемо, у складу с тим, бранити стубове слободног тржишта: приватну својину, слободну иницијативу, стабилну валуту и такмичарско окружење.» И још: «Држава не треба да интервенише... у предузетничке иницијативе.» ⁶¹⁾ Основи неолибералне концепције позајмљене из Вашингтонског консензуса препознају се и у економској политици: јаке националне валуте, стабилних цена и независности централне банке. Коначно, видљив је један осврт и на развојну политику јер у програму Г17+ стоји да: приватизациони приходи треба да буду пласирани у развојне пројекте, уместо у потрошњу. Није разрађена стратегија како то учинити. И као куриозитет ваља истаћи залагање УРС-а да Србија трајно «задржи већинско власништво у Комерцијалној банци. Поред тога, требало би укрупнити банкарски систем и кроз процес докапитализације и припајања оснажити још две домаће банке – Поштанску штедионицу и Агробанку.» ⁶²⁾ Сви добро знамо ко је «успешно» спровео кампању за елиминацију домаћег банкарског система...

*Изјаве главних политичких вођа
током предизборне кампање 2012. године
о будућој економској политици*

Због простора овде нећемо бити у могућности да издвојимо изјаве свих страначких вођстава о намерама у вези креирања неке будуће економске политике у Србији, па ћемо навести изјаве само челника две најјаче странке, од којих ће бар једна од њих сасвим извесно учествовати у новој владајућој коалицији.

Тако је председник Србије и председник Демократске странке у предизборној промоцији у Лапову позвао «грађане Србије да буду храбри и одлуче се на реализацију пословних идеја и отворе породична предузећа којима ће бити створена нова радна места. – Др-

59) Г 17 плус, “Програм странке”, <http://www.g17plus.rs/v2/images/stories/dokumenti/program-g17-plus.pdf>, 2004, стр. 5.

60) *Ibidem*

61) *Ibidem*

62) Уједињени региони Србије, “Економски програм”, <http://ujedinjeniregionisrbije.rs/wp-content/uploads/2012/03/Ekonomski-program-URS.pdf>, 2012, стр. 23.

жавне институције су ту да помогну отварању реалних послова са идејом која на почетку може изгледати крајње нереалистична, али је можда добра као што је производња амбалаже за јаја – рекао је Тадић.»⁶³⁾ Исти лидер је «током посете породичној винарији Селекта у селу Гудурица код Вршца, рекао да од масовности породичних бизниса, односно микро-предузећа, зависи и развој читаве државе. *Треба упрегнути један функциоални систем који треба да да резултат. Када породична предузећа настају тог тренутка и држава је растерећенија. Има много крајева у Србији где људи немају храбрости нити елементарне спремности да уђу у тај процес. Зато морамо да охрабримо грађане да буду предузетници... Стотине хиљада оваквих предузећа је будућност ове земље.»⁶⁴⁾*

Када је реч о (тренутно) опозиционој политичкој партији, Српској напредној странци, онда се те изјаве, нажалост, ниуколико не разликују од странке на власти, оне су чак, могло би се рећи, истоветне. Тако вођа напредњака, Томислав Николић, поручује: *«Потребно је да држава спроведе нову и одговорну политику према инвеститорима, како би се омогућило стварање повољнијег амбијента за улагање у српску привреду – казао је Томислав Николић, председник Српске напредне странке, приликом посете производном погону фабрике Сто посто из Велике Плане, која је произвођач сточне хране.»⁶⁵⁾* Истим идејним концептом развоја наставља и његов заменик, Александар Вучић: *«Српска напредна странка се залаже за стварање повољног пословног амбијента у Србији, јачање малих и средњих предузећа, а предуслов за то су свеобухватна реформа пореског и јавног сектора...»⁶⁶⁾*

Налаз стања

Из свега наведеног јасно се види да су све странке у основи пригрлиле либералну парадигму друштвеног (идеолошког, политичког и економског) устројства. Па ипак разлике међу њима постоје (и то само донекле)... ЛДП је отворено за (нео)либерални

63) Танјуг, “Тадић позвао грађане да отварају породичне фирме”, *Политика*, од 5. априла 2012, <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Tadic-pozvao-gradjane-da-otvaraju-porodicne-firme.lt.html>

64) Tanjug, “Грађани да оснивају фирме и преузму одговорност за своју egzistenciju”, *Blic-online*, од 11. марта 2012. године, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/311531/Tadic-Treba-nam-stotine-hiljada-mikro-preduzeca>

65) Р. Бербатовић; П. Јерemiћ: “Томислав Николић – Променом до нових радних места”, *Правда*, од 21. марта 2012.

66) Радио Београд, “СНС за повољнији пословни амбијент, од 29. марта 2012, http://www.radiobeograd.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=53274&Itemid=90

приступ, политику отвореног тржишта, упућује на мисију предузетника (власника капитала), верује у глобализам као начин побољшања животног стандарда, и у стихијску економију као начин пунктуалног економског раста малих прираста (једна од опција у теорији раста). Демократска странка је такође заговорник либерализма, али то програмски прикрива и усмерава се на парцијалне процесе денационализације и релиберализације (приватизација великих државних конгломерата, тзв. *јавних предузећа*). Занимљиво је да ДС иако се представља као социјалдемократска политичка опција у основи заступа становишта социјалног либерализма када наглашава рестриктивну социјалну политику сведену на социјалну заштиту, и начело једнаких шанси за све. Српска напредна странка (СНС) покушава да унесе развојне аспекте у један у основи (нео)либерални програм. Она говори о подстицајима и стимулацијама у циљу развоја, али је тај развој конципиран на (нео)либералном моделу страних директних инвестиција и малих и средњих предузећа. На том пољу између СНС и ДС никакве идејне и идеолошке разлике нема. И ДСС у основи прихвата класични либерални концепт, помиње потребу заштите неприкосновености приватног власништва, а будућност Србије види углавном у страних улагањима. Ипак, ваља напоменути да се у ДСС сада већ говори о реиндустријализацији Србије, изградњи великих привредних система и сл, али још увек не постоји довољна свест да се потпуно напусти (нео)либерални облик стихијског економисања према аршинима Вашингтонског консензуса и да се пригрли везани облик управљачког капитализма према усаглашеном моделу Сеулског споразума (Пацифичких тигрова). Програм УРС-а истиче развојну компоненту и социјални капитализам, али је полазна основа класично (нео)либерална. У основи Г17+ и УРС виде Србију као либерално устројено друштво са јаким подстицајима државе у профитабилне гране привреде. Ту се заправо ради о једном суптилнијем, замаскиранијем неолибералном концепту стихијског развоја. Залагања СПС-а свде се такође на, у основи, тржишну привреду која би само била благо декорисана државним интервенционизмом *new-deal*-овског типа са значајнијим социјалним издвајањима која превазилазе једнакост шанси за све ДС-а. У развојном погледу СПС не нуди ништа ново... Коначно, програм СРС уводи неке смелије мере у, такође, у основи либерално постављени модел привређивања (приватна својина, денационализација, релиберализација и сл). Тако се по први пут, код радикала, истичу стратешке гране привре-

де које не само да морају остати у власништву државе, већ морају бити полуга његовог свеобухватног развоја.

Да ли су само «позни радикали» назрели домаћаје тржишног економисања на нивоу малих и средњих предузећа?

ПРЕДЛОГ МЕРА:

- спречити сценарио распада друштва у коме би на крају необузdana и намерно напумпана јавна потрошња (коју не може да прати слаба привреда) довела да колапса јавних издатака и хаоса на улицама;
- неодложно изменити економски систем земље и од (нео) либералне, стихијске политике развоја превести друштво ка политици развојне (везане) економије;
- неодложно реформисати политичко-економски систем земље увођењем: Развојне банке, Института за развој, Факултета за развој, Банке кадрова и Дирекције за борбу против корупције и привредног криминала. Све то објединити активностима централне (Народне) банке;
- увести ефикасно праћење финансијских токова новца, искоренити и строго кажњавати рад у сивој зони, побољшати ефикасност наплате пореза;
- реформисати банкарски сектор повраћајем банака у домаће власништво или кроз јавно-приватно партнерство. Обавезати стране банке да улажу део новца зарађеног на домаћем тржишту у домаћу привреду.
- масовне инвестиције у пољопривреду и прављење менаџерских мрежа за пласман хране на ино-тржишта;
- мукотрпна изградња производних ланаца – реиндустријализација земље (од прехранбене индустрије, преко лаке индустрије, до тешке индустрије, енергетике, војне индустрије и телекомуникација)
- ојачати здравство и просвету, већа улагања у научно-старживачке подстицаје;
- реформисати партократски политички систем;
- реформити хумани развој друштву: спровести истинску и корениту популациону политику (Фонд за први стан, 24 плата мајкама, неопорезива и субвенционисана опрема за малишане и сл), ефикасна социјална политика (немоћни, пензионери, студенти, незапослене мајке), ефикасни кредити за први посао (тзв. *развојни кредити за први посао*), улагање у здравствену едукацију становништва...

Vladan Stankovic

ELECTION 2012 AND POLICY OF DEVELOPMENT ECONOMY MODEL

Summary

This paper dealt with the extent of the destruction of the wrong set of model development. It is actually the un-conceptual state of development or spontaneous development of (neo) liberal economics. In such a model is just a consequence of development: the consolidation of a series of increments, which only contributes to a successful business entrepreneurs and traders in the market. This is the ideal-typical model of development, is possible but only indirectly, and in this case is often elusive. If we take into account the context in which we live - a completely free, impossible! The impact on living standards, poverty and deprivation, however, seek solutions to pressing daily problems: employment, medical treatment, social security, housing and demographic policies ... The proposed solutions are offered to us: that our politicians are waiting to obtain foreign direct investment, or to make themselves at their residences small production facilities operate grotesque. In these political ideas and messages that we see only the incompetent politicians attempt to manipulate, but all are powerless to change anything, and, worst brutal attempt to somehow preserve the unbearable situation. Indeed all of whom considered an entirely new approach to economy for the sake of development that would have to change everything from the redistribution of political power and property relations in our society? He is the author of this paper applied a range of social, economic, and legal political methods, a specific goal research focused on finding a measure of development policies for a society in transition directed towards: economic growth, institutional transformation, institution building, raising the national economy, the demographic growth...

Keywords: development, capacity development, institutions, politics, economy, society

ЛИТЕРАТУРА

- Avramović, Nenad: *Strana direktna ulaganja i tranzicija*, Zadužbina Anderejević, Beograd, 2006.
- Banićević Dušan, Vasić Vladimir: "Strane direktne investicije (SDI) u procesu tranzicije i razvoja s posebnim osvrtom na Srbiju", *Finansije*, 1-6/2006, Beograd, 2006.

- Бербаговић Р, Јеремић П: "Томислав Николић – Променом до нових радних места", *Правда*, од 21. марта 2012.
- Weber, Max: *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
- Vujošević, Miodrag: "Tranzicija i uticaj na održivi razvoj", *Moral i ekonomija*, str. 288-303, Institut društvenih nauka, Beograd, 2008.
- Г 17 плус, "Програм странке", <http://www.g17plus.rs/v2/images/stories/dokumenti/program-g17-plus.pdf>, 2004.
- Душанић, Јован: *Washington consensus – кодификовани програм економског неоколонијализма*, Нова Европа, Београд, 2007.
- Душанић Б. Јован: *Београдска економија*, Београдска пословна школа, Београд, 2008.
- Jakšić Miomir, Dimitrijević Bojan, Fabris Nikola, Prašević Aleksandra: *Savremena makroekonomska misao*, Čigoja, Beograd, 2001.
- Komazec Slobodan, Ristić Žarko: *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*, Viša poslovna škola, Beograd, 2000.
- Komazec, Slobodan: *Neoliberalizam, privatizacija i finansijski kapital*, Čigoja štampa, Beograd, 2004.
- Komazec, Slobodan: *Izgubljene bitke stabilizacije i razvoja na pogrešnoj strategiji*, Beograd, 2008.
- Matic, Milan: *Liberalizam, populizam i demokratija*, Službeni list SRJ, Beograd, 2002.
- Маџар, Љубомир: *Искушења економске политике у Србији*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Митровић, Љубиша: "Теоријске контраверзе о односу традиције и модернизације у савременој социолошкој литератури и њихово место у стратегијама развоја постсоцијалистичких друштава и идентитарној култури балканских народа", Зборник радова – *Традиција, модернизација, идентитети – место традиције и модернизације у различитим концепцијама и стратегијама развоја у транзицији*, Филозофски факултет, Ниш, 2011.
- Mihailović Branko, Paraušić Vesna, Simonović Zoran: *Analiza faktora poslovnog ambijenta Srbije u završnoj fazi ekonomske tranzicije*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, 2007.
- Новаковић Александар, Станимировић Андреј: "Српска држава благостања у врлогу неуспешне транзиције", *Политичка ревија*, 4/2011, стр. 133-153, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- Обрадовић, Милош: "Расправа о неолиберализму", Недељна новина – *Печат*, <http://www.pecat.co.rs/2012/03/rasprava-o-neoliberalizmu/>
- Preston, Miller: *The Rational expectations revolution – readings from the front line*, MIT Press, 1994.
- Paul, Frankel Ellen: *Liberalism and the economic order*, vol.10, Cambridge University Press, New York, 1993.

- Поповић, Даница: *Економија здравог разума*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Програм Демократске странке
- Програм СПС-а из 2010. године
- Prokopiјевић, Miroslav, *Konstitucionalna ekonomija*, €-Press, Beograd, 2000.
- Радио Београд, "СНС за повољнији пословни амбијент, од 29. марта 2012, http://www.radiobeograd.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=53274&Itemid=90
- Radović Dragan, Milić Živorad, Radović Branka: "Kriza ekonomije malog preduzeća i strategije опоравка", *Međunarodna naučna konferencija – MENAGMENT 2010*, Kruševac, 2010.
- Ricardo David, McCulloch Ramsay John: *The works of David Ricardo – with a notice of the life and writings of the author*, Murray, 1871.
- Српска напредна странка, *Бела књига*
- СРС, "Програм", <http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/pdf/misc/20091023-program.pdf>, 2004.
- Станчић Вишња, Грубишић Зоран: "Неолиберализам и политика условљавања ММФ-а", *Политичка ревија*, 4/2011, стр. 259-276, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- Танјуг, "Грађани да оснивaju фирме i преузму одговорност за своју егзистенцију", *Blic-online*, од 11. марта 2012. године, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/311531/Tadic-Treba-nam-stotine-hiljada-mikro-preduzeca>
- Танјуг, "Тадић позвао грађане да отварају породичне фирме", *Политика*, од 5. априла 2012. <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Tadic-pozvao-gradjane-da-otvaraju-porodicne-firme.lt.html>
- Уједињени региони Србије, "Економски програм", <http://ujedinjeni-regionisrbije.rs/wp-content/uploads/2012/03/Ekonomski-program-URS.pdf>, 2012.
- <http://www.ds.org.rs/dokumenti/ds-program.pdf>
- <http://dss.rs/privredni-sistem-i-ekonomska-politika/>
- http://www.ldp.rs/o_nama/program/srbija_bez_granica_2008/ekonomija_bez_granica.43.html
- http://www.politickiforum.org/dokumenta/15_srs_program.pdf
- <http://sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf>
- <http://sps.org.rs/Dokumenta/PROGRAM%20SPS.pdf>
- Šoškić, Branislav: "Adam Smit", *Iz istorije građanske ekonomske misli*, str. 7-44, Ciklus predavanja, Beograd, 1955.

Resume

In contrast to the approach of small cumulative increase in the policy of uncontrolled development, based on the (neo) liberal principles: privatization, deregulation, deetatiza-

tion, market fundamentalism..., in the Policy of development economy model is a rapid and focused policy-related development that is demonstrated in the politics of development economics, where all the political, economic and legal capacity of a state, and only directed towards one goal – rapid economic growth and full development of society. Policy of development economy model diminish the importance of private property on its own translation of the social function of joint-stock type. The government declared a policy of full employment, so that the state takes over all development capacity in their own hands in order to start the realization of full employment policies. This means painstaking construction of chains forming business entities in various industries: first in the infrastructure, then in agriculture (cooperation, management of sales of goods to foreign markets, etc.), and the food processing industry, which binds the so-called Light industry (chemical and mechanical). Over time, Light industry grows to the need for Heavy Industry, Defense Industry and energetic. This is the only possible way to recovery of state and society. But this scenario has a huge rescue resistance in the ruling political structure converted into a separate class of wealthy businessman's, political oligarchy (partocracy), international politicians and international capital (which follows its own logic). Will the Serbian forces have to be raised by accepting the concept of development economics, or will rotate in a vicious circle of taking new adverse credit and the difficulty in installments, an additional loss of their own sovereignty and insurable further impoverishment of the population remains to be seen...

Овај рад је примљен 1. маја 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. јуна 2012. године.